

СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті висвітлено основні засади формування стратегії зовнішньоекономічної політики держави в напрямку забезпечення дієвості механізмів державного управління на основі парадигмальної комбінації існуючих стратегій. Для вирішення поставлених завдань пропонується механізм реалізації Стратегії, що побудований на парадигмальній комбінації існуючих стратегій (протекціонізму, конкурентоспроможності, інтеграційної) на основі стимулювання розвитку підприємств за рахунок поступової трансформації механізмів державного регулювання ЗЕД: з обмежуючих у стабілізуючі, зі стабілізуючих у стимулюючі, зі стимулюючих у підтримуючі конкуренцію, а з підтримуючих конкуренцію у активні інтеграційно-конкурентні. При цьому об'єктом регулювання є товарний ринок. Реалізація Стратегії дасть змогу систематизувати заходи державного регулювання товарних ринків, що максимально враховуватимуть економічні умови діяльності суб'єктів ЗЕД та дозволить сформувати дієздатний інституціональний механізм. Застосування адаптивних підходів дозволить поєднати інтереси держави і суб'єктів господарювання у вирішенні пріоритетних завдань соціально-економічного розвитку країни. Зазначені дії певним чином інтегрують зусилля суспільства у напрямку досягнення прогресивних змін у результатах ЗЕД. Автор зауважує стратегія формування і реалізації зовнішньоекономічної політики України має будуватись на новій парадигмальній комбінації існуючих стратегій. У зв'язку з високим рівнем динамічності соціально-економічних процесів, які відбуваються в світі, необхідно розробити відповідний сучасний інструментарій, який би дав змогу швидко реагувати на зміни геополітичного простору, рефлекторно коригуючи комбінацію стратегій та механізмів її реалізації у напрямку підвищення ефективності процесу управління.

Ключові слова: зовнішньоекономічна політика; стратегія; механізми реалізації.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Глибокого реформування потребує генеральний план розвитку державного управління у сфері зовнішньоекономічних процесів – стратегія формування та реалізації зовнішньоекономічної політики України. Сформований в умовах політичної і економічної кризи, він залишається не націленим на забезпечення якісних перетворень – інноваційного розвитку, активізації інвестування національного бізнесу, вирівнювання асиметрії зовнішньоторговельного балансу, оптимізації структури імпорту, підвищення конкурентоздатності українських товарів тощо. Потрібні суттєві зміни в державних механізмах регулювання трансформаційних процесів, їхнє системне оновлення, осмислений перехід до такої моделі ринкових перетворень, де саморегулювання поєднується з ефективним державним управлінням.

Очевидно, що в умовах активізації процесів глобальних трансформацій державі необхідно взяти під особливий контроль вплив зовнішньоекономічних факторів світової економіки на економічні процеси в країні та сформувати стратегію зовнішньоекономічної

політики, яка сприятиме створенню умов для виходу нашої країни на траєкторію швидкого і сталого зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, та виділення невирішених раніше питань. За роки незалежності в Україні було розроблено чимало стратегій і програм, основними з яких є визначені у щорічних посланнях Президента України і оприлюднені у доповідях «Про внутрішнє і зовнішнє становище України» завдання, напрями і орієнтири нової парадигми зовнішньоекономічної стратегії України, Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції»[4], Національна доповідь НАНУ «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави» [5], у якій пропонувалась стратегія після кризового зростання, Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2010 рік (Антикризова програма)[3], щорічні Аналітичні оцінки Національного інституту стратегічних досліджень «Україна: стратегічні пріоритети» [9], «Моніторинг та оцінювання

стратегій і програм регіонального розвитку в Україні» [2] та інші. До розробки таких основоположних документів залучалися провідні українські вчені, експерти, фахівці урядових і неурядових аналітичних центрів та інституцій, такі як В. Барков, П. Гайдучий, О. Бодрук, З. Варналій, О. Власюк, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Корнієвський, В. Горбулін, А. Гуцал, О. Дергачов, А. Єрмолаєв, С. Здіорук, Г. Підвисоцький, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, Т. Ковальчук, М. Лендшел, Л. Мусіна, В. Нанівська, В. Огризко, К. Тимошенко, М. Ожеван, Ю. Пахомов, В. Першин, Л. Токар, Л. Плаксий, С. Пирожков, М. Степико, Л. Шевчук, О. Сушко, В. Швед, А. Філіпенко, В. Чалий, Ю. Щербак та багато інших. Але не зважаючи на одностороннє визначення напрямів виходу України на шлях сталого економічного зростання успішність реалізації цих стратегій і програм виявлялася недостатньою. Завдячій здійснювалися тільки окремі елементи програм, до того ж у сильно перевершеному вигляді.

Мета дослідження полягає у визначенні стратегічних засад формування зовнішньоекономічної політики держави, напрямів удосконалення зовнішньоекономічної стратегії та шляхів підвищення ефективності державного регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових висновків. Очевидно, що сучасна стратегія розвитку держави має бути направлена на формування ефективної цілісної державної зовнішньоекономічної політики (ЗЕП) та застосування логічно узгоджених з економічними перетвореннями механізмів державного регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), що спрямовані на забезпечення соціально-економічного розвитку через ефективне співробітництво у системі світового господарства.

Аналіз основних макроекономічних показників зовнішньоекономічної діяльності за останні роки свідчить про значну асиметрію експортно-імпорتنних потоків, недосконалу структуру зовнішньоторговельних операцій, несприятливу світову цінову кон'юнктуру на традиційні товари українського експорту; зменшення іноземної інвестиційної активності. Необхідність формування стратегії у новій редакції викликано наступними причинами:

- відсутність у реальності досконалої (справедливої) конкуренції внаслідок монопольного тиску великих національних підприємств, засилля імпорتنних товарів, відсутності попиту на національну продукцію тощо;

- необхідність захисту національного ринку, обмеженість доступу до ринків інших країн, необхідність пошуку нових ринків (експорту та імпорту товарів, послуг, технологій, капіталу, праці);

- підтримка в умовах зростання світової конкуренції та її конвергенції в економіки країн внутрішньої конкуренції як фактора формування економічного імунітету до світових викликів;

- необхідність стимулювання підприємств (враховуючи тиск іноземних виробників і пригнічування національних виробників) до пошуку резервів підвищення ефективності господарювання та самостійного розвитку;

- необхідність суспільного перерозподілу ресурсів у відповідності до факторів соціально-економічного розвитку (виправлення диспропорцій у розвитку регіонів, ініціювання і підтримка інноваційно-технологічного розвитку підприємств як фундаментальної основи майбутнього розвитку країни) та наявність суспільно значущих сфер (фундаментальна наука, національна безпека тощо);

- необхідність захисту: підприємств на етапі становлення – від надмірного тиску іноземних виробників, населення – від неякісних товарів, довкілля – від шкідливого впливу забруднюючих продуктів, що ввозяться на територію країни.

На даний час у законах, стратегічних і програмних документах України немає єдиного системного (комплексного) підходу до вирішення питань, пов'язаних з формуванням та реалізацією зовнішньоекономічної політики України. Окремі питання реалізації зовнішньоекономічної політики в Україні регулюються Конституцією України, Законами України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про основи національної безпеки України», Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», Указом Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», але зазначені у документах заходи здебільшого стосуються напрямів реформування внутрішньої політики держави. Такий підхід більш виправданий в умовах, коли тиск зовнішнього середовища може бути подоланий достатньо швидким розвитком національної економіки. Реалії сьогодення говорять про необхідність цілеспрямованого впливу держави на важливі складові політики держави, однією з яких є зовнішньоекономічна політика. У цьому контексті основними цілями Стратегії розвитку зовнішньоекономічної політики є :

- формування економічних і інституційних умов для розвитку національного виробництва у напрямі якнайшвидшого підйому імпортозаміщуючих та імпортозамінних виробництв;

- посилення позицій національних виробників на внутрішньому ринку і розвиток потенційних можливостей виходу на зовнішні ринки на основі розвитку справедливої конкуренції;

- створення умов для якнайповнішого використання переваг процесу глобалізації та використання світових ресурсів і ринків для економічного розвитку держави і зростання добробуту населення країни.

До основних завдань Стратегії розвитку зовнішньоекономічної політики на сучасному етапі слід віднести :

- визначення стратегічних пріоритетів розвитку економіки та стратегічних товарних ринків; запровадити систему інформаційного забезпечення моніторингу стану зовнішнього середовища та контролю стану характеристик товарних потоків в Україні, аналізу та прогнозу їх змін;

- забезпечення системного підходу до розробки заходів державного регулювання щодо формування конкурентоспроможності українських ринкових структур до рівня розвинутих зарубіжних країн через поступову

трансформацію механізмів державного регулювання ЗЕД з обмежуючих у стабілізуючі, зі стабілізуючих у стимулюючі, стимулюючих у підтримуючі конкуренцію, а підтримуючих конкуренцію у активні інтеграційно-конкурентні, що дозволяє підібрати найбільш дієві, взаємно неконфліктні, взаємодоповнюючі й адаптивні інструменти державного регулювання у цій сфері;

– удосконалення методологічних засади формування ЗЕП України, що спрямовують стратегічне управління на розвиток товарного ринку, на основі комплексної дії механізмів державного регулювання (митно-тарифних, нетарифних, інституційних, технологічних тощо) за принципом «планування за цілями й оцінювання за результатами», що дозволяє підвищити ефективність державного регулювання у сфері ЗЕД через гнучкість та своєчасність регуляторних заходів;

– консолідувати зусилля усіх рівнів управління у реалізації ЗЕП, систематизувати, чітко розмежувати та закріпити функції, повноваження та відповідальність органів управління щодо досягнення поставленої мети та виконання завдань, координації дій всіх учасників

управління, пошуку балансу інтересів та встановлення партнерських відносин держави і бізнесу;

– дослідити ефективність використання переваг від участі України у міжнародній торгівлі за особливими правилами й умовами та провести ґрунтовний аналіз та врахування умов більш ефективного стратегічного партнерства з країнами світу та економічними угрупованнями та його використанням як фактору соціально-економічного розвитку України.

Для вирішення поставлених завдань пропонується механізм реалізації Стратегії, що побудований на парадигмальній комбінації існуючих стратегій (протекціонізму, конкурентоспроможності, інтеграційної) на основі стимулювання розвитку підприємств за рахунок поступової трансформації механізмів державного регулювання ЗЕД: з обмежуючих у стабілізуючі, зі стабілізуючих у стимулюючі, зі стимулюючих у підтримуючі конкуренцію, а з підтримуючих конкуренцію у активні інтеграційно-конкурентні. При цьому об'єктом регулювання є товарний ринок. Такий механізм включає 3 етапи (табл. 1.).

Таблиця 1

Механізм реалізації Стратегії зовнішньоекономічної політики України

Етап	Стратегія	Завдання	Основні інструменти регулювання	Об'єкти контролю
1.	Стратегія протекціонізму	Захист національного виробництва з метою якнайскорішого підйому імпортозаміщуючих та імпортозамінних виробництв. Стратегія має підготувати економіко-технологічні та інституційні основи для впровадження стратегії конкурентоздатності	– митні тарифи, спеціальні надбавки до ставок мита; – імпорتنі тарифні квоти, технічні стандарти до товарів низької якості; – державна цільова підтримка, що спрямована на розширення виробництв, запровадження ресурсозберігаючих технологій.	– зміни у внутрішньому виробництві щодо зменшення витрат на виробництво, – зниження ціни за більш високої якості продукції, – напрями інноваційно-технологічного розвитку підприємства
2.	Стратегія конкурентоспроможності	посилення позицій національних виробників на внутрішньому ринку і розвиток потенційних можливостей виходу на зовнішні ринки Стратегія має підготувати економіко-правові основи для впровадження інтеграційної стратегії у відповідних напрямках	– митні тарифи; державна цільова підтримка, що спрямована на впровадження інноваційних технологій, стандартизації за міжнародними правилами	– зміни у якісних характеристиках товарів та умов виробництва, – дотримання міжнародних стандартів якості, витрати на участь у виставках, презентаціях тощо
3.	Інтеграційна стратегія	посилення позицій національних виробників на внутрішньому ринку і розвиток потенційних можливостей виходу національних підприємств на зовнішні ринки	– митні тарифи; – державна цільова підтримка, що спрямована на впровадження інноваційних технологій, стандартизації за міжнародними правилами	зміни у тенденціях на зовнішніх ринках щодо товарних номенклатур, умов просування товарів, прогнозовані обсяги українських товарів для забезпечення потреб певного сегменту світового ринку

На першому етапі має застосовуватися *стратегія протекціонізму*. Разом із застосуванням політики протекціонізму необхідно впроваджувати державний механізм контролю за результатами захисних заходів на основі постійного моніторингу стану об'єктів впливу, аналізу і прогнозування результатів їх діяльності.

На другому етапі має застосовуватися *стратегія конкурентоспроможності*, що побудована на основі стимулювання розвитку підприємств за рахунок збільшення обсягів конкурентної на національному

ринку продукції та зменшення обсягів імпорту без застосування заходів кількісного обмеження. Стратегія має підготувати економіко-правові основи для впровадження інтеграційної стратегії у відповідних напрямках. Разом із застосуванням політики розвитку конкуренції необхідно впроваджувати державний механізм контролю за її станом та досліджувати напрями можливого його порушення.

На третьому етапі має застосовуватися *інтеграційна стратегія*, завданням якої є посилення позицій

національних виробників на внутрішньому ринку і розвиток потенційних можливостей виходу національних підприємств на зовнішні ринки. Впровадження активної інтеграційної політики передбачає розробку державою заходів щодо запобігання застосуванню адміністративних бар'єрів до товарів українського експорту, державної фінансової підтримки інноваційно-технологічного розвитку українських виробників експортоспроможної продукції.

Реалізація Стратегії дасть змогу систематизувати заходи державного регулювання товарних ринків, що максимально враховуватимуть економічні умови діяльності суб'єктів ЗЕД та дозволить сформувати дієздатний інституціональний механізм. Застосування адаптивних підходів дозволить поєднати інтереси держави і суб'єктів господарювання у вирішенні пріоритетних завдань соціально-економічного

розвитку країни. Зазначені дії певним чином інтегрують зусилля суспільства у напрямку досягнення прогресивних змін у результатах ЗЕД.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Стратегія формування і реалізації зовнішньоекономічної політики України має будуватись на новій парадигмальній комбінації існуючих стратегій. У зв'язку з високим рівнем динамічності соціально-економічних процесів, які відбуваються в світі, необхідно розробити відповідний сучасний інструментарій, який би дав змогу швидко реагувати на зміни геополітичного простору, рефлекторно коригуючи комбінацію стратегій та механізмів її реалізації у напрямку підвищення ефективності процесу управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зовнішня політика України – 2010: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За заг ред Г. М. Перепелиці.–К. : ВД «Стилос», 2011.–352с.
2. Моніторинг та оцінювання стратегій і програм регіонального розвитку в Україні / Лендшел М., Винницький Б., Ратейчак Ю., – К.: В-во «К.І.С.», 2007. – 120 с.
3. Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік Верховна Рада України; Закон, Програма, Перелік [...] від 20.05.2010 № 2278-VI – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2278-17>
4. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки Указ Президента України від 28 квітня 2004 року N 493/2004 – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=493%2F2004>
5. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу і держави: національна доповідь / за аг. Ред. В.М.Гейця [та ін.].–К.:НВЦ НБУВ, 2009.–687с. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/books/2009/09nandop.pdf
6. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізації: виклики / Авт.-упоряд.: О. А. Андрощук, І.Б. Жиляєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 632с.
7. Стратегія розвитку України: теорія і практика монографія / За ред. О. С. Власюка. –К. : НІСД, 2002. –864 с. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/strateg2/index.htm>
8. Україна: поступ у ХХІ століття Стратегія економічної та соціальної політики на 2000 – 2004 рр. Президент України; Послання, Стратегія від 23.02.2000 № *276а/2000 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276a/2000>
9. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2005 / За ред О. С. Власюка.–К. : Знання України, 2005.–608с.

Борисенко О. П.

Університет таможенного дела и финансов, г. Днепрпетровск, Украина.

СТРАТЕГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

В статье отражены основные принципы формирования стратегии внешнеэкономической политики государства в направлении обеспечения действенности механизмов государственного управления на основе парадигмальной комбинации существующих стратегий. Для решения поставленных задач предлагается механизм реализации Стратегии, построенный на парадигмальной комбинации существующих стратегий (протекционизма, конкурентоспособности, интеграционной) на основе стимулирования развития предприятий за счет постепенной трансформации механизмов государственного регулирования ВЭД: с ограничивающих в стабилизирующие, из стабилизирующих в стимулирующие, с стимулирующих в поддерживающие конкуренции, а из поддерживающих конкуренцию в активные интеграционно-конкурентные. При этом объектом регулирования является товарный рынок. Реализация Стратегии позволит систематизировать меры государственного регулирования товарных рынков, максимально учитывать экономические условия деятельности субъектов ВЭД и позволит сформировать дееспособный институциональный механизм. Применение адаптивных подходов позволит совместить интересы государства и субъектов гос-ва в решении приоритетных задач социально-экономического развития страны. Указанные действия определенным образом интегрируют усилия общества в направлении достижения прогрессивных изменений в результатах ВЭД. Автор замечает стратегия формирования и реализации внешнеэкономической политики Украины должна строиться на новой парадигмальной комбинации существующих стратегий. В связи с высоким уровнем динамичности социально-экономических процессов,

которые происходят в мире, необходимо разработать соответствующий современный инструментарий, который бы позволил быстро реагировать на изменения геополитического пространства, рефлекторно корректируя комбинацию стратегий и механизмов ее реализации в направлении повышения эффективности процесса управления.

Ключевые слова: внешнеэкономическая политика; стратегия; механизмы реализации.

Borysenko O.,

Strategy Formation and Implementation of Foreign Economic Policy of Ukraine

STRATEGY FORMATION AND IMPLEMENTATION OF FOREIGN ECONOMIC POLICY OF UKRAINE

The article describes the basic principles of the strategy of foreign economic policy of States towards ensuring the effectiveness of the mechanisms of governance based on a combination of existing policies. To solve the problems posed by the proposed mechanism of implementation of the Strategy, built on the combination of existing policies (protectionism, competitiveness, integral-diet) incentive-based enterprise development through progressive transformation mechanisms of state regulation of foreign trade activities: from limiting in stabilizing a stimulating, challenging with a supporting game-competition and out of competition in supporting active integration and competitive. In this case, the object of regulation is the commodity market. Implementation of the Strategy will systematize the measures of state regulation of commodity markets, take into account economic conditions of foreign economic activity and will form a capable institutional framework. Application of adaptive approaches will allow to combine the interests of the State and entities and state-tion in addressing the priorities of social and economic development of the country. Ukraine actions in a certain way integrate the efforts of society to achieve on-board progressive changes in the results of FEA. The author observes the formation and implementation of foreign economic policy in Ukraine should be based on a new paradigm combination of existing policies. Due to the high-dynamics socio-economic processes that occur in the world, you must insert the appropriate modern tools that would allow a reagent-ment quickly to changes in the geopolitical space, reflexively adjusting combination of strategies and mechanisms for its implementation in the direction of improving the efficiency of management process.

Keywords: foreign economic policy; strategy; implementation mechanisms.